

Gabriel Bibiloni i Canyelles, doctor en Filologia Catalana, professor titular del Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de les Illes Balears, consultat pel Consell Insular de Menorca sobre la forma correcta del topònim corresponent a la ciutat i municipi de Maó, emet el següent

DICTAMEN

Concepte de topònim oficial

La forma oficial d'un topònim és aquella que ha estat fixada com a tal per l'autoritat competent. L'oficialitat d'un topònim obliga a l'ús de la forma establerta per part de totes les institucions oficials i en tots els documents oficials, considerant entre aquests la retolació.

En el cas de les Illes Balears, encara que hi hagi dues llengües oficials, la legislació estableix clarament (Llei 3/1986, de 29 d'abril, de normalització lingüística a les Illes Balears) que els topònims tenen com a única forma oficial la catalana, per la qual cosa no hi ha cap possibilitat d'utilització d'una forma no catalana en els usos indicats.

Concepte de forma catalana correcta d'un topònim

Els topònims són elements de la llengua igual que qualsevol dels mots que apareixen en un diccionari corrent. La seva escriptura se cenyeix a les mateixes regles de la normativa gràfica que s'apliquen a totes les paraules de la llengua, ja siguin regles convencionals (com la que estableix que la vocal *a* porta accent greu), com aquelles que són resultat de l'aplicació de l'etimologia (com la que estableix que *jerarquia* s'escriu amb *j* inicial i no amb *g*).

La institució que té la facultat de determinar quina és la forma correcta dels topònims des d'un punt de vista filològic és la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, en tant que és l'autoritat sobre la llengua, reconeguda no sols pel consens dels catalanoparlants sinó pel Reial decret 3118/1976, del 26 de novembre, signat pel rei d'Espanya, Joan Carles I, que atorgà «reconeixement oficial a l'Institut d'Estudis Catalans com a corporació acadèmica, científica i cultural [...], l'àmbit d'actuació de la qual s'estendrà a les terres de llengua i cultura catalanes».

D'altra banda, l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears estableix que la Universitat de les Illes Balears és la institució oficial consultiva per a tot el que faci a la llengua catalana, idioma oficial i propi de la

comunitat autònoma de les Illes Balears. La Universitat és la institució que assessora les institucions sobre qualsevol dubte que se susciti en relació a l'ús del català, a partir de la normativa de l'Institut d'Estudis Catalans, i forneix tots els aclariments que siguin necessaris sobre aquesta normativa.

El cas del topònim «Maó»

Tant l'Institut d'Estudis Catalans com la Universitat de les Illes Balears han manifestat de forma inequívoca que **Maó** és l'única forma correcta en llengua catalana del topònim corresponent a la ciutat i municipi de Maó.

Fonaments filològics de la grafia «Maó»

Totes les llengües de cultura han modernitzat les seves ortografies, normalment al llarg dels segles XIX i XX, a fi de disposar d'un model ben fixat i inequívoc que permetés a les dites llengües assolir les funcions que els corresponen en la societat actual. La comunitat lingüística catalana va fer aquest procés l'any 1913, amb la publicació de les Normes Ortogràfiques per part de l'Institut d'Estudis Catalans, institució oficial creada per a aquesta finalitat.

Abans d'aquesta modernització –i com succeïa pràcticament en totes les altres llengües veïnes– la manera de grafiar les paraules en català presentava una certa fluctuació, que la codificació ortogràfica moderna es proposava d'eliminar.

Un d'aquests punts de fluctuació era el cas de la *h* intervocàlica no etimològica, que era una manera d'indicar que les dues vocals es trobaven en hiatus (no diftong). Així les grafies *rahó*, *construheix*, *vehí* o *cohent* alternaven amb *raó*, *construeix*, *veí* o *coent*. Un dels punts de la reforma ortogràfica de 1913 fou l'eliminació sistemàtica de la *h* intervocàlica no etimològica (*raó*, *construeix*), alhora que es mantenia l'etimològica (*prohibir*, *coherent*). Aquest canvi responia a una voluntat de simplificació, tendència que igualment s'havia seguit en altres llengües romàniques, i que afectava també altres punts de l'ortografia, com la substitució de la *y* per la *i* o la supressió de la *h* en els mots acabats en *-ch*.

El cas de **Maó** és un dels implicats en aquest criteri ortogràfic. Aquest topònim presentava abans de la reforma ortogràfica, i considerant una perspectiva històrica àmplia, una multiplicitat de formes, de les quals les més usuals eren *Maho*, *Mahó*, *Mao* i *Maó*.

L'examen detingut de les cartes nàutiques dels segles XIV, XV i XVI en què apareix el topònim ens dóna una idea de la diversitat d'usos gràfics. De les 69 cartes o portolans que hem tingut en compte en un examen bastant exhaustiu, 60 registren el topònim sense *h*, i 6, amb *h*.

Anònim de Pisa (carta de navegar c. 1300)	porto maona
Carta de Petrus Vesconte, 1318	maom
Carta de Perrinus Vesconte, 1327	maom
Carta de Giovanni Carignano, c. 1320	mao
Carta d'Angelino Dalorto, 1325	maom
Id. British Museum, c. 1327	maom
Carta Angelino Dulcert, 1339	maom
Portolà de Tammar Luxoro, s. XIV	maon
Portolà de Laurenziano Gaddiano, 1351	maon
Portolà de Franciscus et Marcus Pizigani, 1367	maon
Atlas Català, Abraham i Jafudà Cresques, 1375	mao
Guillem Soler, 1380	mao
Portolà Pinelli-Walckenaer, 1384	maon
Guillem Soler, 1385	mao
Anònim català de Nàpols, 1390	mao
Carta atribuïda a Jafudà Cresques, B.N. París, s. XIV	mao
Nicolaus de Combitis, s. XIV	maom
Anònim (Arxiu de la Corona d'Aragó), s. XV	mahom
Anònim català de París (B.N. París), s. XV	mao
Anònim català de l'Estense, s. XV	maon
Anònim d'Upsala, s. XV	maon
Anònim català de l'Arxiu de la Catedral de Barcelona, s. XV	maho
Albertin de Virga, 1409	maon
Macià de Viladestes (Bib. Nac. de París), s. XV	mao
Macià de Viladestes (Bib. Nac. de Florença), 1413	maho
Macià de Viladestes (Bib. Laurenziana), 1423	maho
Franciscus de Cesanes, 1421	maom
Jachobus Giroldis, 1422	maom
Jachobus Giroldis, 1426	maon
Battista Becharius, 1426	maom
Battista Becharius, 1435	maon
Cholla de Briaticho, 1430	maom
Anònim català (Bib. Nac. Florença), c. 1433	mao

Andrea Bianco, 1436	maon
Gabriel de Vallseca, 1439	mao
Gabriel de Vallseca, 1447	mao
Gabriel de Vallseca, 1449	mao
Anònim català de Dijon, s. XV	mahom
Pietro Russo, s. XV	mao
Pere Rossell, 1462	mao
Pere Rossell, 1466	mao
Jaume Bertran, 1482	maho
Jaume Beltran, 1489	maho
Grazioso Benincasa, 1466	porto maom
Grazioso Benincasa, 1467	porto maom
Pere Rossell o Arnau Domènec (Bib. Nac. París), 1483	mao
Arnaldo Domenech, 1486	mao
Anònim (Archivio di Stato, Florença), c. 1487	maho
Hectomani de Freducci, 1497	port maom
Jehuda ben Zara, 1497	mao
Anònim Vivot (Bib. Marquès de Vivot, Palma), s. XV	maho
Andrea Benicasa, 1508	porto maom, lamola de maom
Vescomte de Maggiolo, 1512	maon
Salvat de Pilestrina, 1533	mao
Bartomeu Olives, s. XVI (Col. Gabriel Alomar, Palma)	mao
Bartomeu Olives, 1538 a (Museu Martítim de Barcelona)	mao
Bartomeu Olives, 1538 b (Col. Marquès de Barberà)	mao
Miquel Prunes, s. XVI	mao
Giorgio Calapoda, 1552	maom
Mateu Prunes (carta Museu Naval de Madrid), s. XVI	mao
Mateu Prunes (carta Biblioteca March), s. XVI	mao
Jaume Olives (Biblioteca March), 1564	mao
Jaume Olives (Biblioteca March), 1571	mao
Domingo Olives, 1568	maon
Abraham Ortelis, 1570	P. Maon
Bartomeu Olives, 1577	mao
Joannes Oliva, 1582	mao
Joannes Oliva, 1592	mao
Joan Martines, 1587	mao

La forma *Mahó*, amb *h*, que era usada abans de la reforma ortogràfica de 1913, és un cas de paraula amb *h* intervocàlica no etimològica, que a partir de la dita reforma i d'acord amb les normes vigents ha d'escriure's sense la lletra *h*.

Tots els casos que es puguin aportar de documentació del topònim amb *h* anteriors a la regularització ortogràfica de 1913, o tots els casos posteriors que apareixen escrits sense respectar el criteri establert en aquell moment, no tenen valor a l'hora de determinar la forma correcta, perquè aquesta només es pot establir a partir de les normes ortogràfiques ara vigents.

Conclusió

A la vista de totes les consideracions precedents, l'única forma oficial del topònim que tractam ha de ser la forma catalana, i aquesta, d'acord amb la normativa ortogràfica en vigor, no pot ser altra que **Maó**.

Palma, 15 de febrer de 2006

Signat Gabriel Bibiloni